

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA

DÁMASA RUIZ-JARABA COLOMERA

přednesené dne 6. května 2003¹

1. Arbeitsgericht Lörrach (Německo), soud prvního stupně příslušný v zaměstnaneckých záležitostech, předložil Soudnímu dvoru tři předběžné otázky týkající se výkladu různých ustanovení směrnice Rady 93/104/ES o některých aspektech úpravy pracovní doby.² Tyto otázky se týkají zejména článku 1, který vymezuje její oblast působnosti; článku 6, který stanoví maximální délku týdenní pracovní doby a čl. 18 odst. 1 písm. b) bodu i), který umožňuje za určitých podmínek neuplatňovat článek 6.

usnesením předsedy Soudního dvora ze dne 7. listopadu 2001.

3. Všichni žalobci jsou pracovníky zdravotnické záchranné služby, kteří mají kvalifikaci k poskytování lékařské péče a přepravě pacientů, a jsou stávajícími nebo bývalými zaměstnanci Německého červeného kříže (Deutsches Rotes Kreuz), přičemž dva z nich se domáhají zaplacení odměny za práci přesčas a ostatní pak uznání práva nepracovat více než 48 hodin týdně.

I – Skutkové okolnosti sporů v původním řízení

2. Vnitrostátní soud předložil Soudnímu dvoru sedm předkládacích usnesení s žádostmi o rozhodnutí o předběžných otázkách týkajících se sedmi různými soudními spory. Vzhledem k tomu, že otázky ve všech sporech jsou totožné a podobné jsou i skutkové okolnosti, bylo těchto sedm věcí spojeno v průběhu písemné části řízení

4. Žalovaný mimo jiné provozuje pozemní záchrannou službu v části Landkreis Waldshut. Udrzuje několik stanovišť záchranné služby, která jsou obsazena 24 hodin denně, a jedno stanoviště, které je obsazeno 12 hodin a je v provozu jen během dne. Uvedená služba je zajišťována pomocí sanitních vozidel, jejichž posádku tvoří dva pracovníci zdravotnické záchranné služby nebo ošetřovatelé („Rettungstransportfahrzeuge“), a pomocí zásahových vozidel lékařů pohotovostní služby s jedním pracovníkem zdravotnické záchranné služby a jedním pohotovostním lékařem („Notarzt-Einsatzfahrzeugen“).

¹ – Původní jazyk: španělština.

² – Směrnice Rady ze dne 23. listopadu 1993 (Úř. věst. L 307, s. 18; Zvl. vyd. 05/02, s. 197).

Na základě přijatého hlášení tato vozidla vyjíždějí na místo, kde se nachází zraněný nebo nemocný, za účelem poskytnutí lékařské pomoci. Tito pacienti jsou následně zpravidla přepravováni do nemocnice.

době (Arbeitszeitgesetz, dále jen „ArbZG“) ze dne 6. června 1994, který byl přijat k provedení směrnice 93/104.

5. V pracovních smlouvách si účastníci sjednali použití pravidel kolektivní smlouvy o pracovních podmínkách zaměstnanců, pracovníků a učňů Německého červeného kříže (Tarifvertrag über Arbeitsbedingungen für Angestellte, Arbeiter und Auszubildende des Deutschen Roten Kreuzes, dále jen „Kolektivní smlouva Červeného kříže“).

8. Podle čl. 2 odst. 1 ArbZG je pracovní doba definována jako doba mezi začátkem a koncem práce, s výjimkou přestávek; podle článku 3 nesmí tato denní pracovní doba přesáhnout 8 hodin, může však být prodloužena až na 10 hodin, pokud průměrná pracovní doba v období 6 kalendářních měsíců nebo 24 týdnů nepřesahuje 8 hodin na jeden pracovní den.

6. Na základě ustanovení uvedené kolektivní smlouvy činila průměrná týdenní pracovní doba v záchranné službě 49 hodin. Všichni účastníci sporu souhlasí, že jsou splněny věcné požadavky týkající se prodloužení pracovní doby stanovené v čl. 14 odst. 2 písm. b) kolektivní smlouvy, tedy povinnost vykonávat pracovní pohotovost na pracovišti v průměrné délce nejméně 3 hodin denně (Arbeitsbereitschaft).

9. Podle čl. 7 odst. 1 bodu 1 ArbZG kolektivní smlouvou nebo podnikovou dohodou lze odchýlně od článku 3:

a) prodloužit pracovní dobu nad 10 hodin v každém pracovním dni i bez nároku na náhradu, pokud pracovní doba pravidelně a ve značné míře zahrnuje dobu pracovní pohotovosti na pracovišti,

II – Německá právní úprava

7. Pracovní doba a doba odpočinku je v Německu upravena zákonem o pracovní

b) určit jiné vyrovnávací období, a

- c) prodloužit pracovní dobu až na 10 hodin v každém pracovním dni bez nároku na náhradu v nejvýše 60 dnech v roce.
- poznámku pod čarou k čl. 14 odst. 2, podle níž musí být maximální týdenní pracovní doba v délce 54 hodin stanovená v čl. 14 odst. 2 písm. b) postupně snižována. Od 1. ledna 1993 se snížila na 49 hodin.

10. Podle čl. 14 odst. 1 kolektivní smlouvy Německého červeného kříže nesmí pracovní doba s vyloučením přestávek přesáhnout 39 hodin (od 1. dubna 1990 38,5 hodiny) týdně. Průměr týdenní pracovní doby se zpravidla počítá za období 26 týdnů.

III – Předběžné otázky

Běžná pracovní doba může být v souladu s čl. 14 odst. 2 prodloužena až na: a) 10 hodin denně nebo v průměru 49 hodin týdně, pokud pravidelně zahrnuje dobu pracovní pohotovosti na pracovišti v průměrné délce nejméně 2 hodiny denně, b) 11 hodin denně nebo v průměru 54 hodin týdně, pokud tato pohotovost trvá tři hodiny, a c) 12 hodin denně nebo v průměru 60 hodin týdně, pokud musí být zaměstnanec na pracovišti přítomen pouze za tím účelem, aby v případě potřeby prováděl požadované práce.

11. Před rozhodnutím těchto sporů Arbeitsgericht Lörrach rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

- „1) a) Je třeba odkaz, který je obsažen v čl. 1 odst. 3 směrnice 93/104/ES [...] na čl. 2 odst. 2 směrnice Rady 89/391/EHS ze dne 12. června 1989 o zavádění opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví zaměstnanců při práci,³ podle kterého se tyto směrnice nevztahují na určité specifické činnosti ve slož-

V příloze 2 jsou obsažena zvláštní ustanovení pro pracovníky zdravotnické záchranné služby. Při jejím použití na pracovníky zdravotnické záchranné služby a pracovníky přepravy nemocných je třeba brát v úvahu

3 — Úř. věst. L 183, s. 1; Zvl. vyd. 05/01, s. 349.

kách civilní obrany, jejichž zvláštní povaha odporuje těmto směrnici, chápat tak, že toto vyloučení se vztahuje na činnost žalobců – pracovníků zdravotnické záchranné služby?

a zaměstnavatel si v pracovní smlouvě ujednali, že pracovní podmínky se řídí kolektivní smlouvou, která umožňuje prodloužení týdenní pracovní doby nad 48 hodin?

- b) Je třeba pojem silniční dopravy obsažený v čl. 1 odst. 3 směrnice 93/104/ES chápat tak, že z působnosti směrnice jsou vyloučeny pouze ty činnosti v dopravě, jejichž povaha s sebou nese překonávání značných vzdáleností a u nichž v důsledku toho z důvodu nepředvídatelnosti případných komplikací nelze stanovit dobu při dopravě, anebo se tento pojem vztahuje rovněž na činnost pozemních záchranných služeb, jejichž součástí je přinejmenším rovněž používání vozidel záchranné služby a doprovod pacientů při převozu?

- 3) Je obsah článku 6 směrnice 93/104/ES natolik bezpodmínečný a dostatečně přesný, aby se jeho ustanovení mohli před vnitrostátními soudy dovolávat jednotlivci, pokud stát směrnicí neprovedl správně ve vnitrostátním právu?“

IV – Právní úprava Společenství

12. Bylo požádáno o výklad těchto ustanovení:

- 2) Je třeba s ohledem na rozsudek Soudního dvora ve věci SIMAP⁴ (body 73 a 74) čl. 18 odst. 1 písm. b) bod i) směrnice 93/104/ES chápat tak, že prodloužení týdenní pracovní doby nad 48 hodin musí být uvedeno v souhlasu individuálně uděleném zaměstnancem, nebo může tento souhlas spočívat rovněž ve skutečnosti, že zaměstnanec

Směrnice 89/391

Článek 2

⁴ — Rozsudek ze dne 3. října 2000, SIMAP (C-303/98, Recueil, s. I-7963).

„[...]

2. Tato směrnice se nevztahuje na činnost [...]“
určitých veřejných služeb, například ozbro-
jených sil nebo policie, nebo na určité
činnosti civilní obrany, jejichž zvláštní
povaha odporuje této směrnici.

Článek 6

V těchto případech musí být s ohledem na
cíle této směrnice zajištěna v co největší míře
bezpečnost a ochrana zdraví zaměstnanců.“

„Členské státy přijmou nezbytná opatření
k zajištění toho, aby v souladu s potřebou
chránit bezpečnost a zdraví pracovníků:

Směrnice 93/104

- 1) byla délka týdenní pracovní doby ome-
zena právními nebo správními předpisy
nebo kolektivními smlouvami nebo
dohodami mezi sociálními partnery,

Článek 1

„[...]

- 2) nepřekračovala průměrná délka pra-
covní doby pro každé období sedmi
dnů, včetně přesčasů, 48 hodin.“

3. Tato směrnice se vztahuje na všechna
odvětví činnosti, veřejná i soukromá, ve
smyslu článku 2 směrnice 89/391/EHS, aniž
je dotčen článek 17 této směrnice, s výjimkou
letecké, železniční, silniční, námořní
a vnitrozemské říční a jezerní dopravy,
mořského rybolovu, ostatních prací na vol-
ném moři a činnosti lékařů při jejich
vzdělávání.

Článek 18 odst. 1

„[...]

- b) i) Členské státy však mají možnost neuplatňovat článek 6 při dodržování obecné zásady bezpečnosti a ochrany zdraví pracovníků a za předpokladu, že přijmou nezbytná opatření k zajištění toho, aby:
- zaměstnavatel poskytl příslušným orgánům na jejich žádost informace o případech, kdy pracovníci dali souhlas k práci přesahující 48 hodin v období sedmi dnů, vypočtené jako průměr pro referenční období uvedené v čl. 16 bodě 2.

- žádný zaměstnavatel nevyžadoval, aby pracovník pracoval déle než 48 hodin během období sedmi dnů, vypočteného jako průměr pro referenční období uvedené v čl. 16 bodě 2, bez předchozího souhlasu pracovníka s vykonáváním takové práce,

Před uplynutím období sedmi let ode dne uvedeného v písmenu a) Rada ustanovení bodu i) znovu přezkoumá na základě návrhu Komise doprovázeného hodnotící zprávou a rozhodne o dalším postupu.

- žádnému pracovníkovi nevznikla ze strany zaměstnavatele újma, protože nesouhlasí s takovou prací,

[...]"

- zaměstnavatel vedl aktualizované záznamy o všech pracovnících, kteří vykonávají takovou práci,

V – Řízení před Soudním dvorem

- záznamy byly dány k dispozici příslušným orgánům, které mohou z důvodů spojených s bezpečností práce nebo ochranou zdraví pracovníků zakázat nebo omezit možnost překročení maximální týdenní pracovní doby,

13. Žalobci v původním řízení a Komise předložili ve lhůtě stanovené v článku 20 Statutu Soudního dvora písemná vyjádření.

Vzhledem k tomu, že žádná zúčastněná osoba nepožádala o přednesení ústního vyjádření, rozhodl Soudní dvůr v souladu s čl. 104 odst. 4 jednacího řádu od jednání upustit.

VI – Předložená vyjádření

14. Žalobci v původním řízení se domnívají, že kolektivní smlouva Červeného kříže umožňuje zaměstnavateli jednostranně rozhodnout o průměrné délce týdenní pracovní doby, aniž by k tomu dal pracovník souhlas, v případě, že je třeba zajistit pracovní pohotovost na pracovišti. Německá právní nauka a judikatura definují tuto pohotovost na pracovišti, která je považována za pracovní dobu, jako dobu neustálé připravenosti v uvolněných podmínkách. Taková kolektivní smlouva odporuje směrnici 93/104, neboť stanoví týdenní pracovní dobu delší než 48 hodin, z čehož vyplývá, že jelikož je tato skutečnost v souladu s čl. 7 odst. 1 bodu 1 písm. a) ArbZG, znamená to, že německý zákonodárce nesprávně provedl ustanovení směrnice do vnitrostátního práva.

15. Komise tvrdí, že pracovní pohotovost zaměstnanců zdravotnické záchranné služby na pracovišti je pracovní dobou, protože na tuto službu se nevztahuje odchylka stanovená v čl. 2 odst. 2 směrnice 89/391, a spadá

tudíž do působnosti směrnice 93/104; na pracovníky, jejichž zaměstnavatel neprovádí činnost spadající do odvětví silniční dopravy, se nevztahuje odchylka stanovená pro takovou činnost v čl. 1 odst. 3 směrnice 93/104, a to ani tehdy, tvoří-li přeprava zboží a osob součást činnosti podniku. K tomu, aby mohla být týdenní pracovní doba delší než 48 hodin, musí být podle jejího názoru splněny veškeré podmínky vyjmenované v čl. 18 odst. 1 písm. b) bodu i) směrnice 93/104, včetně výslovného souhlasu pracovníka. Pro tento účel nestačí, aby si byl pracovník prostě vědom skutečnosti, že se jeho zaměstnanecký poměr řídí kolektivní smlouvou, která umožňuje prodloužení pracovní doby. Komise tvrdí, že znění článku 6 směrnice 93/104 je dostatečně přesné a bezpodmínečné, aby se ho jednotlivci mohli dovolávat před vnitrostátními soudy, pokud členský stát nesprávně provedl ustanovení tohoto článku do vnitrostátního práva. V takovém případě musí soudce vyložit vnitrostátní právo ve světle znění a účelu směrnice, aby tak dosáhl výsledku jí zamýšleného.

VII – Posouzení předběžných otázek

16. První otázkou, jež má dvě části, se vnitrostátní soud táže Soudního dvora na vymezení působnosti směrnice 93/104, aby

určil, zda se vztahuje na činnost žalobců v původním řízení.

19. Směrnice 89/391 se v souladu se svým čl. 2 odst. 1 vztahuje na všechny činnosti veřejného i soukromého sektoru, zvláště pak na průmysl, zemědělství, obchod, administrativní činnosti, služby, vzdělání, kulturu a zábavu. Jak však vyplývá z čl. 2 odst. 2, nevztahuje se na činnost určitých veřejných služeb, například ozbrojených sil nebo policie, nebo na určité činnosti civilní ochrany, jejichž zvláštní povaha odporuje této směrnici.

A – K první části první otázky

17. Arbeitsgericht chce v prvé řadě vědět, zda čl. 1 odst. 3 směrnice 93/104 a článek 2 směrnice 89/391 vylučují z působnosti těchto směrnic činnost pracovníků zdravotnické záchranné služby, kteří pracují v lékařské záchranné službě první pomoci.

20. V rozsudku SIMAP⁶ Soudní dvůr konstatoval, že určité činnosti veřejných služeb uvedené ve směrnici jsou určeny k ochraně veřejného pořádku a veřejné bezpečnosti, které jsou nepostradatelné pro harmonický rozvoj života ve společnosti, a že činnost zdravotnického personálu, který poskytuje služby nepřetržité lékařské péče, nelze stavět takovým činnostem naroven.

18. Jak již uvedl Soudní dvůr v rozsudku SIMAP,⁵ vymezuje čl. 1 odst. 3 směrnice 93/104 působnost směrnice jednak tím, že výslovně odkazuje na článek 2 směrnice 89/391, a jednak tím, že pro určité činnosti stanoví řadu odchylek. Pro určení, zda činnost pracovníků zdravotnické záchranné služby vykonávaná v rámci lékařské záchranné služby první pomoci spadá do působnosti směrnice 93/104, je třeba nejdříve zkoumat, zda tato činnost patří do působnosti směrnice 89/391.

21. V projednávaných věcech jde o to určit, zda lékařská záchranná služba první pomoci vykonávaná pracovníky zdravotnické záchranné služby Červeného kříže je součástí služeb civilní ochrany. Pokud ano, je třeba zkoumat, zda nepatří k určitým činnostem, které svou zvláštní povahou odporují použití směrnice 93/104 o úpravě pracovní doby.

5 — Tamtéž, body 30 a 31.

6 — Tamtéž, body 36 a 37.

22. Jak Soudní dvůr rovněž uvedl v rozsudku SIMAP,⁷ vyplývá jak z cíle směrnice 89/391, jímž je podpora zlepšování bezpečnosti a ochrany zdraví pracovníků při práci, tak i ze znění jejího čl. 2 odst. 1, že působnost této směrnice musí být pojímána široce. Z toho vyplývá, že odchylné úpravy, včetně odchylky stanovené v čl. 2 odst. 2, musí být tedy vykládány restriktivně.

23. Civilní ochrana je obvykle veřejnou službou, jejímž hlavním účelem je zaručit nedotknutelnost osob a majetku v situacích závažného kolektivního rizika, pohrom nebo mimořádných katastrof, v nichž může být ohroženo bezpečí a život jednotlivců.

24. Zdravotnická záchranná služba první pomoci vykonávaná lékaři, pracovníky zdravotnické záchranné služby i pracovníky záchranné služby první pomoci, kterou v projednávaných věcech zajišťuje Červený kříž, poskytuje první pomoc nemocným a přepravuje je v patřičných podmínkách k potřebnému lékařskému ošetření. Civilní ochrana je pojata jako služba pro případy obecného ohrožení, a proto do ní není zahrnuta činnost prováděná výše uvedenou záchrannou službou za obvyklých okolností.

25. Veřejné orgány při katastrofách a pohromách poskytují své lidské i materiální zdroje, přičemž se obracejí také na organizace a podniky, a v případě potřeby i na soukromé osoby. Není pochyb o tom, že za takových mimořádných okolností mají veškeré služby ambulance povinnost podílet se svými pracovníky a prostředky na úkolech civilní ochrany.

26. Vyloučení určitých činností služeb civilní ochrany z působnosti směrnice lze podle mého názoru vysvětlit několika důvody: zaprvé je to dáno různorodostí a šíří nouzových situací, potřeb, které při nich vznikají, jakož i lidských a materiálních zdrojů, které je třeba uvést do stavu pohotovosti ve velmi krátkém časovém úseku, zadruhé tím, že civilní ochrana operuje prostřednictvím systému řízení, plánování, koordinace a organizace jednotlivých veřejných a soukromých služeb odpovídajících nebezpečí, jemuž je třeba čelit, a zatřetí i tím, že civilní ochrana může vyžadovat pomoc od všech obyvatel země a spolupráci bezpečnostních služeb, zdravotní záchranné služby první pomoci a hasičských sborů, veřejných i soukromých, jakož i sdělovacích prostředků.

Tyto rysy zdůrazňují nejen nepředvídatelnost činnosti služeb civilní ochrany, ale rovněž skutečnost, že většina osob, které jsou povolávány v případě pohromy k zásahu, je zaměstnávána v některé z organizací působí-

7 — Tamtéž, body 34 a 35.

cích v oblasti pomoci a ochrany osob a majetku. Při účasti na záchranné akci provádějí úkoly, pro něž mají kvalifikaci, v souladu s opatřeními na ochranu a prevenci rizik, které jejich podnik přijal na základě vnitrostátních právních předpisů provádějících směrnici 89/391. Konečně vzhledem k tomu, že ve většině případů služby civilní ochrany nefungují jako struktury se zaměstnanci, jeví se jako logické, že se na ně nevztahují ustanovení směrnice, jejímž cílem je podpora zlepšení bezpečnosti a zdraví zaměstnanců při práci.

27. Jak jsem již dříve uvedl, směrnice 89/391 má velmi širokou věcnou působnost, spadá do ní i činnost záchranné služby první pomoci, kterou v obvyklých podmínkách zajišťuje svými sanitními vozidly Červený kříž. Když je Červený kříž z důvodu veřejné pohromy nebo kalamity požádán službou civilní ochrany o spolupráci, plní jeho zaměstnanci obdobné nebo stejné úkoly, jaké vykonávají běžně, takže povinnosti, které ukládá směrnice 89/391 ohledně bezpečnosti a zdraví pracovníků při práci, se nemění. Nelze tedy říci, že zvláštní povaha této činnosti odporuje tomu, aby se na ni směrnice uplatňovala.

V důsledku toho sporná činnost spadá do působnosti směrnice 89/391, a to jak

v obvyklých podmínkách, tak i v případech, kdy Červený kříž spolupracuje se službami civilní ochrany v případě pohromy.

28. Pokud jde o věcnou působnost směrnice 93/104, připomínám, že kromě odvětví, jejichž předmětem činnosti jsou určité druhy dopravy, rybolov a ostatní práce na volném moři, je z ní vyloučena pouze činnost lékařů při jejich vzdělávání.⁸

Vzhledem k tomu, že činnost pracovníků zdravotnické záchranné služby vykonávaná v rámci lékařské záchranné služby první pomoci není uvedena mezi stanovenými výjimkami, je třeba čl. 1 odst. 3 směrnice 93/104 a článek 2 směrnice 89/391 vykládat tak, že tato činnost spadá do působnosti obou směrnic.

B – K druhé části první otázky

29. Arbeitsgericht se dále táže na pojem silniční dopravy uvedený v čl. 1 odst. 3 směrnice 93/104 jako na odvětví vyloučené z působnosti směrnice, aby zjistil, zda se

⁸ — Tato odchylná úprava byla zrušena přijetím směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/34/EŠ ze dne 22. června 2000, jíž se mění směrnice 93/104 o určitých aspektech úpravy pracovní doby za účelem začlenění odvětví a činností vyloučených z uvedené směrnice (Úř. věst. L 195, s. 41; Zvl. vyd. 05/04, s. 27).

vztahuje na činnost služeb ambulance, která spočívá přinejmenším zčásti v používání vozidla a v doprovodu pacienta během převozu.

30. Soudní dvůr se vyjádřil k účelu směrnice 93/104 v rozsudku BECTU,⁹ v němž uvedl, že z článku 118A Smlouvy,¹⁰ který je jejím právním základem, a z prvního, čtvrtého, sedmého a osmého bodu odůvodnění směrnice, jakož i ze znění čl. 1 odst. 1 směrnice vyplývá, že jejím cílem je stanovení minimálních požadavků ke zlepšení životních a pracovních podmínek pracovníků pomocí sbližování vnitrostátních ustanovení týkajících se mimo jiné délky pracovní doby. Dodal, že sbližování práva Společenství má zaručit lepší ochranu bezpečnosti a zdraví pracovníků tím, že jim poskytuje nárok na minimální doby odpočinku a přiměřené přestávky v práci.

31. Směrnice 93/104 tudíž stanoví minimální požadavky na bezpečnost a zdraví pracovníků v oblasti úpravy pracovní doby, které se vztahují na minimální doby denního odpočinku, odpočinku v týdnu, dovolené za kalendářní rok, přestávky, maximální týdenní pracovní dobu, jakož i na některé aspekty noční práce, práce na směny a rozvržení práce a pracovní doby.

32. Podle mého názoru je silniční doprava vyloučena z působnosti směrnice 93/104 z toho důvodu, že v době přijetí této směrnice již existovala právní úprava Společenství stanovící konkrétnější pravidla ohledně úpravy pracovní doby a pracovních podmínek v tomto odvětví.

Jde konkrétně o nařízení Rady (EHS) č. 3820/85¹¹ upravující různé sociální aspekty silniční dopravy, jako dobu řízení, přestávky, dobu odpočinku, s výjimkou dopravy prováděné v naléhavých případech nebo určené k záchranným úkolům, k níž dle mého mínění patří přeprava sanitními vozidly.¹²

33. V rozsudku Bowden a další Soudní dvůr zkoumal¹³ rozsah vyloučení silniční dopravy z působnosti směrnice 93/104, přičemž potvrdil, že když zákonodárce Společenství zmiňuje „silniční, leteckou, námořní a vnitrozemskou říční dopravu“, bere tato odvětví v úvahu jako celek, zatímco v případě „ostatních prací na volném moři“ a „činnosti

9 — Rozsudek ze dne 26. června 2001, BECTU (C-173/99, Recueil, s. I-4881, body 37 a 38).

10 — Články 117 až 120 Smlouvy o ES byly nahrazeny články 136 ES až 143 ES.

11 — Nařízení Rady (EHS) č. 3820/85 ze dne 20. prosince 1985 o harmonizaci určitých sociálních právních předpisů v silniční dopravě (Úř. věst. L 370, s. 1; Zvl. vyd. 05/01, s. 319). Jeho ustanovení byla doplněna směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2002/15/ES ze dne 11. března 2002 o úpravě pracovní doby osob pracujících v silniční dopravě (Úř. věst. L 80, s. 35; Zvl. vyd. 05/04, s. 224), jejíž lhůta pro provedení do vnitrostátního práva vyprší dne 23. března 2005.

12 — Mayer, U. R., in *The European Legal Forum*, 2001, s. 280 a násl., zvláště s. 285.

13 — Rozsudek ze dne 4. října 2001, Bowden a další (C-133/00, Recueil, s. I-7031, bod 39).

lékařů při jejich vzdělávání“ chtěl označit „právě jen tyto určité činnosti“, ¹⁴ takže zvláště vyloučení silniční dopravy se vztahuje na všechny pracovníky uvedeného odvětví.

Jak uvádí Komise, v tomto rozsudku Soudní dvůr přihlédl k činnosti zaměstnavatele a neposuzoval činnost, kterou vykonávají v rámci podniku zaměstnanci. Pokud podnik spadá do jednoho z odvětví uvedených ve výčtu, na něž Soudní dvůr „jako celek“ odkazuje, například silniční doprava, pak jsou všichni zaměstnanci takového podniku vyloučeni z působnosti směrnice 93/104.

34. Činnost Červeného kříže, jenž zaměstnává pracovníky zdravotnické záchranné služby, kteří poskytují zdravotní péči v místě, kde se nachází nemocný, a přepravují ho v sanitním vozidle na stanoviště k nutnému ošetření, nepatří do odvětví silniční dopravy, a to navzdory tomu, že se převoz uskutečňuje pozemní cestou, stejně jako nelze kvalifikovat převoz uskutečněný v naléhavých případech malým letadlem nebo helikoptérou jako leteckou dopravu.

35. Německý vnitrostátní soud má však pochybnosti o tom, jak nahlížet na dopravu sanitními vozy, přičemž odkazuje na rozsudek Soudního dvora ve věci Tögel, ¹⁵ kdy Soudní dvůr určil, že aspekty přepravy zraněných a nemocných v doprovodu ošetřovatele spadají do kategorie 2 přílohy I A směrnice 92/50/EHS, ¹⁶ o koordinaci postupů při zadávání veřejných zakázek na služby.

36. Domnívám se, že pro účely vymezení působnosti směrnice 93/104 o úpravě pracovní doby není uvedený rozsudek směrodatný.

37. Směrnice 92/50 totiž zavádí dvojí použití podle toho, zda je služba zařazena v příloze I A nebo v příloze I B. Zakázky na služby uvedené v první příloze jsou zadávány v souladu s ustanoveními hlav III až VI a zakázky na služby zahrnuté v druhé příloze musí splňovat pravidla článků 14 a 16. Jsou-li služby uvedeny v obou přílohách, rozhoduje se o příslušném postupu podle jejich hodnoty.

Ve věci Tögel byly sporné služby uvedeny jak v kategorii 2 přílohy I A (služby pozemní dopravy), tak v kategorii 25 přílohy I B (sociální a zdravotní služby), a z toho důvodu Soudní dvůr určil, že při zadávání zakázky

14 — Rozsudek neuvádí důvody, proč uplatňuje na ta či ona odvětví, jejichž výčet je uveden bez jakéhokoliv odlišení v čl. 1 odst. 3 směrnice 93/104, rozdílný výklad a vůbec se nevyskytuje k dalšímu odvětví, a to mořskému rybolovu, který je v tomto ustanovení také uveden. Ověřil jsem si, že toto vynechání není „opomenutím“, k němuž došlo ve španělské verzi, protože taktéž chybí ve verzi francouzské i anglické, přičemž angličtina je původním jazykem v této věci.

15 — Rozsudek ze dne 24. září 1998, Tögel (C-76/97, Recueil, s. I-5357).

16 — Směrnice Rady ze dne 18. června 1992 (Úř. věst. L 209, s. 1; Zvl. vyd. 06/01, s. 322).

může být použit buď jeden, nebo druhý postup, podle toho, zda je hodnota služeb uvedených v příloze I A vyšší nebo nižší než hodnota služeb uvedených v příloze I B.

zda postačuje, když zaměstnanec přijme pracovní podmínky stanovené v kolektivní smlouvě, které takové překročení maximální průměrné délky pracovní doby umožňují.

38. V této věci však nejde o určení správného postupu při zadávání veřejné zakázky na služby, a z toho důvodu se na ni působnost směrnice 95/50 ani výklad judikatury nevztahuje.

39. Z důvodů uvedených výše je třeba odpovědět, že pojem silniční dopravy uvedený v čl. 1 odst. 3 směrnice 93/104 se nevztahuje na činnost lékařské záchranné služby první pomoci, která spočívá přinejmenším zčásti v použití vozidla a v doprovodu pacienta během převozu do nemocnice.

C – K druhé otázce

40. Arbeitsgericht se dále táže, zda podle čl. 18 odst. 1 písm. b) bodu i) první odrážky směrnice 93/104 je k překročení maximální týdenní pracovní doby v délce 48 hodin nutný výslovný souhlas zaměstnance, anebo

41. Předmětné ustanovení povoluje členským státům, aby neuplatňovaly článek 6 směrnice o maximální délce týdenní pracovní doby za předpokladu, že budou dodržovat obecné zásady bezpečnosti a ochrany zdraví zaměstnanců při práci, a pod podmínkou, že přijmou opatření potřebná k zajištění toho, aby žádný zaměstnavatel na zaměstnanci nevyžadoval, aby bez jeho výslovného souhlasu pracoval déle než 48 hodin během období 7 dnů vypočteného jako průměr pro referenční období uvedené v čl. 16 bodu 2.

42. Jak již Soudní dvůr uvedl v rozsudku SIMAP,¹⁷ ze znění čl. 18 odst. 1 písm. b) bodu i) vyplývá požadavek souhlasu pracovníka. Kdyby bylo záměrem zákonodárce Společenství nahradit souhlas pracovníka souhlasem odborů vyjádřeným v kolektivní smlouvě či dohodě, byl by článek 6 směrnice zařazen do výčtu ustanovení, která mohou být upravena odchylně prostřednictvím kolektivních smluv nebo dohod mezi sociálními partnery; tento výčet je uveden v čl. 17 odst. 3 směrnice.

¹⁷ — Bod 73 rozsudku uvedeného v poznámce 4 výše.

43. Arbeitsgericht chce mimoto objasnit, zda postačuje, aby zaměstnanec udělil svůj souhlas, k tomu, aby byla uplatněna kolektivní smlouva, která opravňuje zaměstnavatele překročit za určitých okolností maximální týdenní pracovní dobu stanovenou článkem 6 směrnice 93/104, tedy v průměru 48 hodin, pro každé období 7 dnů včetně přesčasů.

stejných podmínek, jakými jsou podmínky stanovené pro podstatné prvky smlouvy výslovně uvedené v čl. 2 odst. 2. V případě potřeby může být tato informace uvedena obdobně jako u délky běžné pracovní doby stanovené v čl. 2 odst. 3 směrnice formou odkazu na právní, správní či statutární předpisy nebo na příslušné kolektivní smlouvy.¹⁹

44. Dle mého mínění musí být odpověď záporná z několika důvodů. Zaprvé proto, že pro pracovníka je velký rozdíl mezi překročením maximální týdenní pracovní doby stanovené směrnicí 93/104 a jeho povinností vykonávat práci přesčas na žádost zaměstnavatele, který tak může prodloužit běžnou denní nebo týdenní pracovní dobu.

46. Tato možnost však neexistuje, jestliže se zaměstnavatel snaží změnit běžnou délku pracovní doby každého týdne na pracovní dobu systematicky přesahující maximální délku pracovní doby stanovenou za účelem ochrany a zdraví pracovníků článkem 6 směrnice 93/104. Členské státy, které se rozhodnou tento předpis neuplatňovat, se zavazují plnit povinnosti, které jim ukládá čl. 18 odst. 1 písm. b) bod i) této směrnice.

45. Co se týče druhé hypotézy, Soudní dvůr¹⁸ určil, že čl. 2 odst. 2 písm. i) směrnice 91/533/EHS o povinnosti zaměstnavatele informovat zaměstnance o podmínkách pracovní smlouvy nebo pracovního poměru se v míře, v jaké se týká běžné délky pracovní doby, nevztahuje na práci přesčas vykonávanou mimo běžnou pracovní dobu. Zaměstnavatel však musí zaměstnance obeznámit s veškerými podmínkami pracovní smlouvy nebo pracovního poměru, na jejichž základě je povinen vykonávat práci přesčas, přičemž mu tato informace musí být oznámena za

47. Druhý důvod, proč by měla být odpověď záporná, je, že souhlas pracovníka není jedinou podmínkou stanovenou v samotném ustanovení k tomu, aby nebyl článek 6 uplatňován. Nelze zapomínat, že prvořadým cílem směrnice je zaručit zdraví a bezpečnost zaměstnanců, které je třeba považovat za slabší stranu pracovní smlouvy. Aby zaměstnavatel nemohl dosáhnout nějakou lstí nebo zastrahováním, že se pracovník vzdá svého práva na stanovenou maximální

18 — Směrnice Rady ze dne 14. října 1991 (Úř. věst. L 288, s. 32; Zvl. vyd. 05/02, s. 3)

19 — Rozsudek ze dne 8. února 2001, Lange (C-350/99, Recueil, s. I-1061, body 16 a 25).

délku pracovní doby, je tento požadavek výslovného souhlasu spojen s celou řadou záruk směřujících zejména k tomu, aby dotčenému pracovníkovi nevznikla újma v případě, že nesouhlasí, že bude pracovat více než 48 hodin týdně, dále k tomu, aby zaměstnavatel vedl aktualizované záznamy o všech zaměstnancích, kteří vykonávají práci přesahující maximální délku týdenní pracovní doby, aby uvedené záznamy byly dány k dispozici příslušným orgánům a aby zaměstnavatel poskytl příslušným orgánům na jejich žádost informace o případech, kdy zaměstnanci dali svůj souhlas.

Tyto podmínky nejsou splněny, pokud pracovní smlouva za okolností, které popisuje Arbeitsgericht, pouze odkazuje na kolektivní smlouvu.

v tom, že souhlas bude vyjádřen výslovně, vědomě a svobodně, že odmítnutí takového souhlasu nebude mít škodlivé důsledky, že takový souhlas bude zaznamenán a že příslušné orgány budou mít k těmto informacím přístup.

49. Z toho důvodu se domnívám, že čl. 18 odst. 1 písm. b) bod i) směrnice 93/104 ukládá členským státům, které se rozhodnou neuplatňovat článek 6, aby přijaly všechny potřebné kroky k tomu, aby bylo zajištěno dosažení stanovených výsledků, a sice zejména, aby žádný zaměstnavatel nevyžadoval, aby zaměstnanec pracoval v průměru déle než 48 hodin během období 7 dnů, aniž by k tomu dal souhlas. K tomu, aby bylo udělení souhlasu platné pro tyto účely, nepostačuje, když zaměstnanec ve své pracovní smlouvě přijme pracovní podmínky odkazující na kolektivní smlouvu, která překročení maximální týdenní pracovní doby umožňuje.

D – K třetí otázce

48. Poslední důvod, proč by měla být odpověď záporná, je, že ze znění uvedeného ustanovení vyplývá, že možnost neuplatnit článek 6 není udělena ani sociálním partnerům, ani stranám pracovní smlouvy, ale je v pravomoci členských států za předpokladu, že dodrží obecné zásady bezpečnosti a ochrany zdraví zaměstnanců při práci a přijmou vhodná opatření k tomu, aby zajistily zamýšlený výsledek spočívající

50. Touto otázkou si chce německý soud ověřit, zda znění článku 6 směrnice 93/104 je dostatečně přesné a bezpodmínečné, aby se ho mohli jednotlivci dovolávat u vnitrostátních soudů v případě, že ustanovení této směrnice nejsou provedena do vnitrostátního právního řádu.

51. Z ustálené judikatury Soudního dvora vyplývá, že²⁰ ve všech případech, kdy se ustanovení nějaké směrnice z hlediska svého obsahu jeví jako bezpodmínečná a dostatečně přesná, mohou se jich jednotlivci dovolávat vůči státu, který je neprovedl do svého vnitrostátního práva ve lhůtě určené samotnou směrnicí nebo je provedl nesprávně. Předpis Společenství je bezpodmínečný, pokud není vázán na žádnou podmínku, a ani při svém provádění nebo ve svém účinku nepodléhá jakémukoli opatření ze strany orgánů Společenství nebo členských států.²¹ Předpis Společenství je dostatečně přesný, aby se ho mohl jednotlivec dovolávat a aby jej mohl použít soud, pokud ukládá povinnost jednoznačným způsobem.²²

52. Článek 6 směrnice 93/104 ukládá členským státům povinnost přijmout nezbytná opatření k zajištění toho, aby v souladu s potřebou chránit bezpečnost a zdraví pracovníků byla omezena průměrná délka týdenní pracovní doby tak, aby během každého období 7 dnů nepřesahovala 48 hodin včetně přesčasů.

Ustanovení je jasné a přesné a neponechává v zásadě členským státům žádný prostor pro odchylné úpravy při provádění do vnitrostátního práva.

53. Je však třeba brát v úvahu, že podle čl. 16 odst. 2 při výpočtu průměru nesmí referenční období přesáhnout čtyři měsíce, i když podle čl. 17 odst. 4 může dosáhnout šesti nebo dvanácti měsíců.

V tomto ohledu Soudní dvůr v rozsudku SIMAP stanovil,²³ že i když tato ustanovení směrnice 93/104 ponechávají členským státům určitý prostor pro volné uvážení co se týče referenčního období pro účely použití článku 6, neovlivňuje tato okolnost jeho přesnost a bezpodmínečnost, neboť toto volné uvážení neznemožňuje určení minimálních práv. Soudní dvůr dodal, že ze znění čl. 17 odst. 4 směrnice jasně vyplývá, že referenční období nesmí přesáhnout dvanáct měsíců, a je tudíž možné vymezit minimální ochranu, jež musí být poskytnuta.

54. Ve světle tohoto výkladu Soudního dvora je ustanovení čl. 6 odst. 2 směrnice 93/104

20 — Rozsudky ze dne 19. ledna 1982, Becker (C-8/81, Recueil, s. 53, bod 25); ze dne 26. února 1986, Marshall (C-152/84, Recueil, s. 723, bod 46); ze dne 20. září 1988, Beentjes (C-31/87, Recueil, s. 4635, bod 40); ze dne 22. června 1989, Fratelli Costanzo (C-103/88, Recueil, s. 1839, bod 29), a ze dne 19. listopadu 1991, Francovich a další (spojené věci C-6/90 a C-9/90, Recueil, s. I-5357, bod 17).

21 — Rozsudky ze dne 3. dubna 1968, Molkerei-Zentrale Westfalen (C-28/67, Recueil, s. 211), a ze dne 23. února 1994, Comitato di Coordinamento per la Difesa della Cava a další (C-236/92, Recueil, s. I-483, bod 9).

22 — Rozsudek ze dne 4. prosince 1986, Federatie Nederlandse Vakbeweging (C-71/85, Recueil, s. 3855, bod 18).

23 — Bod 68 rozsudku uvedeného v poznámce 4 výše.

jasné, přesné a bezpodmínečné, a to i v případě, že se členské státy odchýlí, pokud jde o referenční období, od čl. 16 odst. 2. Mimoto čl. 6 odst. 2 přiznává práva jednotlivcům, takže se ho lze dovolávat u vnitrostátních soudů i v případě, že jej členský stát správně neprovedl ve stanovené lhůtě.²⁴

55. Článek 18 odst. 1 písm. b) bod i) směrnice 93/104 opravňuje členské státy neuplatňovat článek 6, v důsledku čehož nemají jednotlivci vždy možnost dovolávat se jeho přímého účinku.

Aby však mohly členské státy tuto možnost využít, musí dodržet obecné zásady ochrany bezpečnosti a zdraví pracovníků, a rovněž přijmout potřebná opatření za účelem dosažení konkrétních výsledků vyjmenovaných v tomto článku. Vnitrostátnímu soudu pak přísluší, aby ověřil, zda stát této výsady využil a zda byly dodrženy podmínky požadované uvedeným ustanovením.²⁵

56. Je známo, že Soudní dvůr soustavně odmítal připustit, aby se jednotlivci mohli vůči jinému jednotlivci dovolávat směrnice, kterou členský stát provedl ve stanovené lhůtě nesprávně, přičemž určil, že na základě článku 249 ES závaznost směrnice, na níž je založena možnost dovolávat se směrnice u vnitrostátního soudu, existuje pouze ve vztahu ke „každému členskému státu, kterému je určena“, z čehož vyplývá, že směrnice sama o sobě nemůže jednotlivci ukládat povinnosti, a tudíž se jí nelze vůči němu dovolávat.²⁶

57. Vzhledem k tomu, že spory v původním řízení jsou řízeními mezi jednotlivci, nemožnou se zaměstnanci podle této judikatury

24 — Rozsudek ze dne 5. dubna 1979, Ratti (C-148/78, Recueil, s. 1629, bod 22).

25 — Během jednání ve věci C-151/02, Jaeger, kdy měl Soudní dvůr rovněž vyložit některá ustanovení směrnice 93/104, zmocněnec německé vlády potvrdil v odpovědi na mou otázku, že jeho země neuplatnila toto ustanovení za účelem prodloužení týdenní pracovní doby ve zdravotnictví. Viz stanovisko, které jsem v této věci předložil dne 8. dubna 2003.

26 — Rozsudky ze dne 8. října 1987, Kolpinghuis Nijmegen (C-80/86, Recueil, s. 3969, bod 9); ze dne 14. července 1994, Faccini Dori (C-91/92, Recueil, s. I-3325, bod 24), a ze dne 7. března 1996, El Corte Inglés (C-192/94, Recueil, s. I-1281, body 16 a 17). Právo bylo k této judikatuře velmi kritické. Viz například Tridimas, T.: „Horizontal effect of directives: a missed opportunity“, in *European Law Review*, 1994, s. 621, zvláště s. 635; Turnbull, E.: „The ECJ Rejects Horizontal Direct Effect of Directives“, in *European Business Law Review*, 1994, s. 230, zvláště s. 233; Vilà Costa, B., in *Revista Jurídica de Catalunya*, 1995, s. 264, zvláště s. 269; Bernard, N.: „The Direct Effect of Directives: Retreating from Marshall“, in *Industrial Law Journal*, 1994, s. 97, zvláště s. 99; Turner, S.: „Horizontal Direct Enforcement of Directives Rejected“, in *Northern Ireland Legal Quarterly*, 1995, s. 244, zvláště s. 246; Emmert, F., a Pereira de Azevedo, M.: „Les jeux sont faits: rien ne va plus ou une nouvelle occasion perdue pour la CJCE“, in *Revue trimestrielle de droit européen*, s. 11, zvláště s. 19; Betlem, G.: „Medium Hard Law – Still No Horizontal Direct Effect of European Community Directives After Faccini Dori“, in *The Columbia Journal of European Law*, 1995, s. 469, zvláště s. 488; Regalado, F.: „Il caso ‚Faccini Dori‘: una occasione perduta?“, in *Rivista di diritto civile*, 1996, s. 65, zvláště s. 110; a Antoniolli Defforian, L.: „Il formante giurisprudenziale e la competizione fra il sistema comunitario e gli ordinamenti interni: la svolta inefficiente di Faccini Dori“, in *Rivista critica di diritto privato*, 1995, s. 735, zvláště s. 749.

dovolávat přímého účinku čl. 6 odst. 2 směrnice 93/104.²⁷

Není-li výklad v souladu s právem Společenství možný, musí vnitrostátní soud zajistit plnou účinnost práva Společenství tím, že v případě potřeby nepoužije z vlastní iniciativy jakékoliv ustanovení vnitrostátního právního řádu, které je v rozporu s uvedenou směrnicí, přičemž není povinen požadovat nebo čekat na jeho předchozí zrušení právní cestou nebo jiným ústavním postupem.²⁹

58. Podle judikatury Soudního dvora²⁸ je v podobných případech vnitrostátní soud povinen při použití vnitrostátního práva, ať už se jedná o předpisy existující před přijetím nebo po přijetí směrnice, vykládat jej v co možná největším rozsahu ve světle znění a účelu příslušné směrnice, aby tak dosáhl výsledku zamýšleného směrnicí, a dosáhl tak souladu s třetím odstavcem článku 249 ES. Předkládající soud, jemuž byl předložen spor náležící do oblasti působnosti směrnice a mající původ ve skutečnostech, které nastaly po uplynutí lhůty k provedení této směrnice, musí vykládat výše uvedené vnitrostátní normy tak, aby byly v souladu s cíli uvedené směrnice.

59. Ze všeho, co bylo uvedeno výše, vyplývá, že v případě, že členský stát nevyužije možnosti uvedené v čl. 18 odst. 1 písm. b) bodu i), článek 6 odst. 2 směrnice 93/104 brání předpisu, jakým je čl. 7 odst. 1 bod 1 písm. a) ArbZG, jímž lze na základě kolektivní smlouvy nebo podnikové dohody prodloužit pracovní dobu nad 10 hodin, pokud pracovní doba pravidelně a ve značné míře zahrnuje pracovní pohotovost na pracovišti.

27 — Je třeba zdůraznit, že generální advokát Lenz ve stanovisku, které předložil ve výše uvedené věci Faccini Dori, vyjádřil přesvědčení, že k tomu, aby bylo možno uspokojit oprávněné naděje občanů Unie po vytvoření vnitřního trhu a poté, co vstoupila v platnost Smlouva o Evropské unii, je třeba v rámci vývoje judikatury založené na Smlouvě o ES a z důvodů uplatnění jednotného a účinného práva Společenství uznat v budoucnu obecnou použitelnost přesných a bezpodmínečných ustanovení obsažených v těchto směrnicích. V bodu 47 a v poznámce pod čarou 36 generální advokát cituje několik členů Soudního dvora, kteří se vyslovili příznivě k horizontální účinnosti směrnic před rokem 1994.

28 — Rozsudky ze dne 13. listopadu 1990, *Marleasing* (C-106/89, Recueil, s. I-4135, bod 8); ze dne 16. prosince 1993, *Wagner Miret* (C-334/92, Recueil, s. I-6911, bod 20); *Faccini Dori*, uvedený v poznámce 26 výše, bod 26; ze dne 27. června 2000, *Océano Grupo Editorial a Salvat Editores* (spojené věci C-240/98 až C-244/98, Recueil, s. I-4941, bod 30), a ze dne 13. července 2000, *Centrostel* (C-456/98, Recueil, s. I-6007, body 16 a 17).

V důsledku toho je třeba vykládat článek 14 kolektivní smlouvy Červeného kříže, v míře, v jaké je založen na článku 7 ArbZG, tak, že dotčení pracovníci nejsou povinni pracovat v průměru déle než 48 hodin týdně s ohledem na ustanovení čl. 16 odst. 2, jakož i čl. 17 odst. 4 směrnice 93/104 týkajících se stanovení referenčního období pro výpočet průměrné délky pracovní doby.

29 — Rozsudek ze dne 9. března 1978, *Simmenthal* (C-106/77, Recueil, s. 629, bod 25).

VIII – Závěry

60. Na základě všech výše uvedených úvah navrhuji Soudnímu dvoru, aby odpověděl Arbeitsgericht Lörrach takto:

- „1) a) Článek 1 odst. 3 směrnice Rady 93/104/ES ze dne 23. listopadu 1993 o některých aspektech úpravy pracovní doby, jakož i článek 2 směrnice Rady 89/391/EHS ze dne 12. června 1989 o zavádění opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví zaměstnanců při práci, je třeba vykládat tak, že činnost pracovníků zdravotnické záchranné služby, kteří pracují v lékařské záchranné službě první pomoci, spadá do působnosti obou směrnic.
- b) Pojem silniční dopravy ve smyslu čl. 1 odst. 3 směrnice 93/104 se nevztahuje na činnost lékařské záchranné služby první pomoci, která spočívá přinejmenším zčásti v používání vozidla a v doprovodu pacienta během převozu do nemocnice.
- 2) Článek 18 odst. 1 písm. b) bod i) směrnice 93/104 zavazuje členské státy, které se rozhodnou pro neuplatnění článku 6, aby přijaly všechna potřebná opatření k zajištění toho, aby žádný zaměstnavatel nevyžadoval na zaměstnanci, aby bez výslovného souhlasu pracoval v průměru déle než 48 hodin během každých sedmi dnů. K tomu, aby bylo udělení souhlasu pro tyto účely platné, nepostačuje, když zaměstnanec ve své pracovní smlouvě přijme pracovní podmínky odkazující na kolektivní smlouvu, která překročení maximální týdenní pracovní doby umožňuje.

- 3) Článek 6 bod 2 směrnice 93/104 je jasný, přesný a bezpodmínečný, a to i v případě, že členské státy stanoví odchylnou úpravu od referenčního období stanoveného v čl. 16 odst. 2 směrnice 93/104. Kromě toho přiznává práva jednotlivcům, takže se ho lze dovolávat před vnitrostátními soudy, a to i v případě, že ho členský stát neprovedl správně ve stanovené lhůtě. Avšak vzhledem k tomu, že v původním řízení jde o spory mezi jednotlivci, nemohou se zaměstnanci dovolávat přímého účinku tohoto ustanovení.

Článek 6 odst. 2 směrnice 93/104 za předpokladu, že stát nevyužije možnosti uvedené v čl. 18 odst. 1 písm. b) bodu i) téže směrnice, brání právní úpravě členského státu, jakou je čl. 7 odst. 1, bod 1 písm. a) ArbZG, který umožňuje na základě kolektivní smlouvy nebo podnikové dohody prodloužit pracovní dobu nad 10 hodin, pokud pracovní doba pravidelně a ve značné míře zahrnuje pracovní pohotovost na pracovišti. V důsledku toho je třeba vykládat článek 14 kolektivní smlouvy o pracovních podmínkách zaměstnanců, pracovníků a učňů Německého červeného kříže, v míře, v jaké je založen na článku 7 ArbZG, tak, že dotčení pracovníci nejsou povinni pracovat v průměru déle než 48 hodin týdně s ohledem na ustanovení čl. 16 odst. 2, jakož i čl. 17 odst. 4 směrnice 93/104 týkajících se stanovení referenčního období pro výpočet průměrné délky pracovní doby.“